

8. Dressler W. U. Morphopragmatics: Diminutives and intensifiers in Italian, German, and other languages / W. U. Dressler, L. M. Barbaresi // Trends in Linguistics: Studies and Monographs. – Berlin ; N. Y : Mouton de Gruyter, 1994. – 682 p.
9. Shields K. Jr. On the origin of the English diminutive suffix -y, -ie [Electronic resource] / K. Jr. Shields. – Mode of access : <http://www.thefreelibrary.com/On+the+origin+of+the+English+diminutive+suffix+-y%2c+-ie.-a092803251>
10. Schneider K. P. Diminutives in English [Electronic resource] / K. P. Schneider // LINGUIST List 15.250 : Morphology / Syntax, 2004. – Mode of access : <http://linguistlist.org/issues/15/15-250.html>

Статтю подано до редколегії
26.03.2012 р.

УДК 811.111'06'37'372-116

О. П. Молочко – асистент кафедри англійської мови
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

Семантична структура назв емоцій в авторському дискурсі Дж. Остін

*Роботу виконано на кафедрі англійської мови
ЧНУ ім. Юрія Федьковича*

Статтю присвячено вивченню та аналізу внутрішньої форми назв емоцій в авторському дискурсі. На основі психологічних знань про емоції пояснені їхні семантичні структури. Узагальнено наявні лінгвістичні та філософські дослідження внутрішньої форми слова, систематизовано лексичні назви емоцій в авторському дискурсі. На матеріалі внутрішньої форми слова показано, як в англійській мовній картині світу інтерпретується емоційна сфера людини.

Ключові слова: внутрішня форма (семантична структура) назв емоцій, семантична мотивація, емотивність, авторський дискурс, етимологія.

Молочко О. П. Семантическая структура названий эмоций в авторском дискурсе Дж. Остин. В статье проводится исследование и анализ внутренней формы названий эмоций в авторском дискурсе. На основании психологических представлений о эмоциях подаются объяснения их семантических структур. Обобщаются существующие лингвистические и философские исследования внутренней формы слова, систематизируются лексические названия эмоций в авторском дискурсе. На материалах внутренней формы слова показывается, как интерпретируется эмоциональная сфера человека в английской языковой картине мира.

Ключевые слова: внутренняя форма (семантическая структура) названий эмоций, семантическая мотивация, эмотивность, авторский дискурс, этимология.

Molochko O. P. Emotion Nominations' Semantic Structure in the Author's Discourse of Jane Austen. The article is a study of the emotion nominations' internal form in the author's discourse. In terms of the main cognitive and psychological knowledge of emotions, explanations of their semantic structures have been given. Current linguistic and philosophical studies of word's internal form have been summarized; lexical emotion nominations have been systematized in the author's discourse. On the basis of word's internal form the emotional sphere of an individual has been interpreted in English image of the world.

Key words: emotion nominations' internal form (semantic structure), semantic motivation, emotivity, author's discourse, etymology.

Постановка наукової проблеми та її значення. Обрана тема зумовлена важливими тенденціями сучасної лінгвістики, а саме: прагненням до вивчення мовних картин світу, інтересом до історичного розвитку лексичної семантики слів та до лексики, яка позначає непередметні сутності. Проблему внутрішньої форми слова вперше у світовому та вітчизняному мовознавстві розглядали В. фон Гумбольдт та О. О. Потєбня. Визначення семантичної структури слова знаходимо в працях мовознавців І. В. Арнольда, М. А. Холідея, В. М. Русанівського, Т. Р. Кияка та П. О. Сілігея. Водночас уточнення потребують власне аспекти вивчення внутрішньої форми назв емоцій.

Мета дослідження – *виявити і пояснити* внутрішню форму (семантичні структури) назв емоцій в авторському дискурсі. Для її досягнення сформульовано такі **завдання**: систематизувати лексичні назви емоцій в авторському дискурсі; провести етимологічний аналіз цих назв, простежити появу і розвиток у них первісних значень емоцій; з'ясувати, чому назви емоцій семантично мотивуються назвами саме цих ознак.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Унікальність емоцій порівняно з іншими об'єктами номінації виявляється, перш за все, у різноманітності багатств мовних засобів їх вираження, які включають відповідну лексику, синтаксичні конструкції з фразеологізмами, особливу інтонацію, порядок слів.

Лексика мови має величезні можливості для передачі інформації в її найтонших смислових і стилістичних відтінках. Стилістична різноманітність лексико-семантичного рівня зумовлена не тільки великою кількістю одиниць, які містяться у ньому, а й розмаїттям їх якості, а також складною, багатоярусною системою їх стилістичної організації [2, 67]. У межах лексико-семантичної області мови є, з одного боку, одиниці, що мають єдине значення і настільки ж конкретно-неповторний стилістичний відтінок, а з іншого – абстрактні стилістичні категорії (емотивні забарвлення), які охоплюють сотні слів і не поступаються за своєю абстракцією багатьом синтаксичним категоріям. Ідеться про такі види експресивно-емоційного забарвлення, як «жартівливий», «іронічний», «високий» та ін. Одні з таких відтінків надають слову позитивне, інші – негативне забарвлення. Характер забарвлення може змінюватися залежно від контексту і мовної ситуації [6, 29].

Експресивно-емоційне забарвлення у слова виникає в результаті того, що власне його значення містить елемент оцінки. Суто номінативна функція в даному випадку ускладнюється оцінністю, ставленням мовця до явища, що називається, а отже, емоційністю. Наприклад, «...and by convincing you, that though I have been always a *blockhead*, I have not been always a *rascal*, to obtain something like forgiveness from Ma –, from your sister» [11].

Такі слова, як *blockhead* – дурень, бевзень; *rascal* – шахрай, шалапут, вже у своїй семантиці мають експресивно-емоційний заряд. Слова цієї групи зазвичай однозначні; закладена у їхньому значенні оцінка настільки явно і чітко виражена що не дає можливості вживати слово в інших значеннях. Таку лексику використовують переважно в усному фамільярому мовленні.

Аналіз мовного матеріалу дає змогу стверджувати, що позначення емоції у мові може бути подвійним: власне емоція може бути предметно-логічним ядром значень або може супроводжувати та складати частину іншого концептуального змісту. Відповідно, категорія емотивності передається на рівні слова одиницями двох класів. По-перше, одиницями, у яких емотивність складає предметно-логічне ядро одного з лексико-семантичних варіантів (*клас I*), при цьому клас цих одиниць включає дві підгрупи: а) одиниці, всі лексико-семантичні варіанти яких передають емотивність, б) одиниці, у смисловій структурі яких лише один або декілька (але не всі) лексико-семантичні варіанти передають емотивність. По-друге, одиницями, у яких емотивність співвіднесена з іншим предметно-логічним змістом (*клас II*) [3, 159–161]. Між цими двома класами одиниць немає чітко-окреслених меж, окрім того, що структура їхнього значення є різною.

Під час розробки критеріїв відбору одиниць класу I за основу приймають загальну класифікаційну схему емоційних станів, розроблену Н. Левітовим. Ця схема включає три типізовані класи: *власне емоції, настрої та афекти*, які в сучасній англійській мові називаються *feeling, emotion, mood, affect* та є загальними назвами всієї семантичної ділянки. Ці лексичні одиниці були вихідними індикаторами актуалізаторів категорій емотивності. Кінцевий перелік категоріальних індикаторів, поширений у результаті аналізу дефініцій вищевказаних рис, склали сім одиниць (індикатори групи А): *feeling, emotion, mood, spirit(s), mental state (state of mind), disturbance of mind (mental disturbance), mental sensation (sensation of mind)*. Слово *affect* виключили з переліку, адже воно саме визначається через *feeling* та *emotion* та належить до термінологічного пласту лексики [4, 28–30].

Для виокремлення з усієї кількості емоційних станів лише назв негативних емоцій, перший перелік категоріальних індикаторів було доповнено назвами п'яти основних негативних емоцій: страх (*fear*), гнів (*anger*), неприязнь (*dislike*), сум (*sorrow*), сором (*shame*) – індикатори групи Б.

Під час відбору одиниць класу II, у яких емотивний компонент співвіднесений з іншим предметно-логічним змістом, використовують індикатори та перелік «зв'язок», розроблених для одиниць класу I, а також індикатори емоційної оцінки з тією різницею, що для виявлення компонента негативної емотивності у структурі значення одиниць цього класу достатнім вважалося наведення хоча б одного

слова в дефініції до однієї з трьох розроблених типових дефініцій [9, 28]. Наприклад, п. *beast*, – (*informal, often humorous*) an unpleasant person or thing [12, 120] може бути перефразовано *person or thing that causes dislike*, де *cause* – «зв'язка», а *dislike* – вихідний індикатор групи Б.

Отже, емоційні стани, як і інші процеси психічної діяльності людини, слугують для «зв'язок» між семантично релевантними компонентами. Відбирати такі «зв'язки», що складають типові дефініції дієслів у поєднанні з індикаторами групи Б, також слід поетапно. У результаті аналізу вихідного дієслова-«зв'язки» *feel*, що реалізується чотирма дієсловами (*be, experience, undergo, affect with*), та аналізу дієслів, що пояснюються поєднанням цих дієслівних «зв'язок» з індикаторами групи Б, виділено 13 «зв'язок»:

1) Feel

«...but she really felt assured of his worth: and even that quietness of manner, which militated against all her established ideas of what a young man's address ought to be, was no longer uninteresting when she knew his heart to be warm and his temper affectionate» [11].

2) Be

«Marianne was afraid of offending, and said no more on the subject; but the kind of approbation which Elinor described as excited in him by the drawings of other people, was very far from that rapturous delight, which, in her opinion, could alone be called taste» [11].

3) Experience

«...and she felt particularly hurt that a man so partial to her sister should perceive that she experienced nothing but grief and disappointment in seeing him».

4) Undergo

«...for after undergoing an examination into the value and make of her gown, the colour of her shoes, and the arrangement of her hair, she was almost sure» [11].

5) Affect with

«...but at last, judging it wiser to affect the air of a cool, common acquaintance than anything else, I watched you all safely out of the house one morning, and left my name» [11].

6) Become

«His society became gradually her most exquisite enjoyment» [11].

7) Bring

«With a letter in her outstretched hand, and countenance gaily smiling, from the persuasion of bringing comfort, she entered their room, saying...» [11].

8) Cause

«...with the uneasiness and suspicions they had caused to Mrs. Jennings, and she was fearful that her question had implied much more curiosity on the subject than she had ever felt» [11].

9) Give

«...but a lucky contraction of the brow had rescued her countenance from the disgrace of insipidity, by giving it the strong characters of pride and ill nature».

10) Make

«Elinor could not now be made unhappy by this behaviour» [11].

11) Regard as/with

«Neither Lady Middleton nor Mrs. Jennings could supply to her the conversation she missed; although the latter was an everlasting talker, and from the first had regarded her with a kindness which ensured her a large share of her discourse».

12) Show

«He was welcomed by them all with great cordiality, but especially by Marianne, who showed more warmth of regard in her reception of him than even Elinor herself» [11].

13) Be full of

«That such letters, so full of affection and confidence, could have been so answered, Elinor, for Willoughby's sake, would have been unwilling to believe».

Аналізуючи авторський дискурс Дж. Остін, ми дослідили, що чимало семантичних структур (внутрішня форма) назв емоцій виникає від найменувань певних «емоціогенних» предметів і явищ, типових життєвих ситуацій, приємних або неприємних подій, – тих, що не залишають людину байдужою, викликають у неї ті чи інші переживання. Напрямо семантичного розвитку: «предмет або

ситуація» → «емоція, яку вони викликають»; згодом ця нова назва поширюється на схожі емоції від інших явищ [1, 4–6]. Наприклад, «...and more than once dropt a reflection on the inconstancy of beaux before Marianne, no effect was produced, but a look of indifference from the former, or of disgust in the latter», де *disgust/відраза* походить від лат. *gustus/смак* – без смаку, неприємний, той, який викликає відразу [11].

Також цей феномен можна відстежити на прикладі «*I assure you it was a great compliment if he was, for he hardly ever falls in love with any body*», де вираз *fall in love with sb./закохатися* походить від *fall/падати*. Внутрішня форма пояснюється ситуацією, коли людина «впадає» в інший стан [5, 43–45].

Багато назв неприємних емоцій розвинулися від лексики, яка первісно позначала болісний дотиковий вплив на тіло людини або якесь ушкодження. Згодом значення цих слів розширюється, і вони починають вживатися і тоді, коли емоція зумовлена якимись іншими причинами [7, 29]: «*Short was the time, however, in which that fear could bring her affect, for within half an hour after Willoughby's leaving the house*», де *affect/афект* походить від латин. *afficere/уражати* [11].

Вплив лексики, що здавна означала фізичне ушкодження, ми спостерігаємо також на прикладі «*I never wish to offend, but I am so foolishly shy, that I often seem negligent, when I am only kept back by my natural awkwardness*», де *offend/ображати* походить від латин. *offendere/пошкоджувати*.

Внутрішня форма іменника *hurt/образа* розвинулась від *hurt/ушкодження*: «...she felt particularly hurt that a man so partial to her sister should perceive that she experienced nothing but grief and disappointment in seeing him».

Назви приємних і неприємних емоцій можуть з'являтися від лексики, що позначає смакові відчуття під час споживання їжі: «*But every circumstance that could embitter such an evil seemed uniting to heighten the misery of Marianne in a final separation from Willoughby – in an immediate and irreconcilable rupture with him*», де *embitter/дратувати* походить від *bitter/гіркий*, а на прикладі «*Well, at last, as I need not tell you, you were forced on me; and what a sweet figure I cut*», *sweet/милий* походить від *sweet/солодкий*.

Зазвичай емоційні переживання супроводжуються моторними змінами в зовнішній поведінці людини, що проявляються у міміці обличчя, темпі, гучності та інтонації мовлення, жестикуляції та рухах тіла. Через метонімію за часовою суміжністю назви цих зовнішніх виявів стали позначати відповідні емоції [7, 31]. Хоча насправді саме емоції викликають ці моторні реакції, проте у мові семантичний розвиток відбувається навпаки: від назви зовнішнього вияву емоції до назви самої емоції. Наприклад: «*Marianne entered the house with a heart swelling with emotion from the consciousness of being only eighty miles from Barton*», де семантична структура слова *emotion/емоція* походить від латин. *movēre/рухати*; «*She sat by the drawing-room fire after tea, till the moment of Lady Middleton's arrival stearing her thoughts or altering her attitude*», де *stir/хвилювати* походить від *stir/ворушитися* [11].

Пережиті емоції спонукають людину до певних дій, які можна узагальнено передати через ідею відстані між людиною і тим предметом (або іншою людиною), який викликає у неї цю емоцію. Приємні предмети притягують до себе людину, а неприємні – відштовхують. Через це назви приємних емоцій можуть мотивуватися лексикою зі значеннями короткої відстані, зближення, контакту, а неприємних – лексикою зі значеннями довгої відстані, відторгнення: «*I detest jargon of every kind, and sometimes I have kept my feelings to myself*», де внутрішня форма *detest/ненавидіти* походить від латин. *dētestārī/відхиляти*.

Назви неприємних емоцій мотивуються лексикою зі значеннями *тиснути, важке*. Зазнавати прикрощів – це значить відчувати якийсь тягар, бути притиснутим додолу: «...if, by this conduct, she did not lessen her own grief, it was at least prevented from unnecessary increase», де *grief/горе* походить від латин. *gravis/важкий* [11].

Семантичні мотивації окремих слів представляють емоції як певну зовнішню силу, що «з'являється» і «захоплює», «полонить» людину: «*The letters from town, which a few days before would have made every nerve in Elinor's body thrill*», де *thrill/хвилювати* походить від ср.-англ. *thirl/проколювати* [11].

Відповідно до своїх міфологічних і релігійних уявлень, ще давні люди вважали, що емоційні переживання можуть з'являтися від *надприродних сил*: «*She saw it with concern; for what could a silent man of five and thirty hope, when opposed to a very jovial one of five and twenty*», де *jovial/веселий* походить від *Jove/Юнітер* – вважалося, що народжені під сузір'ям Юпітера мають веселу вдачу [8, 325].

Серед назв емоцій можна віднайти й такі, семантичні структури котрих містять інформацію, яку в наші дні підтверджують наукові психологічні дослідження [10, 158–160]. Наприклад, «*She liked him – in spite of his gravity and reserve, she beheld in him an object of interest*». Так, у слові *like/подобатися* (яке походить від *like/подібний*) відобразилася відома психологічна закономірність: людині зазвичай подобається той, хто схожий на неї (за смаками, поглядами, цінностями).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Внутрішня форма переважної більшості назв емоцій фіксує зовні характерні, але не визначальні ознаки емоційного переживання, а також первісні спроби інтерпретувати емоції в категоріях міфічного мислення. Проте в окремих назвах внутрішня форма відображає не поверхові, а істотні, сутнісні риси емоцій, які в наші дні підтверджують наукові спостереження.

Більшість закономірностей при номінації емоцій в англійській мові підтверджуються аналогічними семантичними мотиваціями в назвах емоцій інших мов. Це можна пояснити, з одного боку, спільними закономірностями в когнітивно-номінативній практиці різних народів, тобто мовними універсаліями, а з іншого – випадками семантичного калькування.

У процесі дослідження виявлено, що назви емоцій у дискурсі переважно представлені прикметниками, іменниками та дієслівними «зв'язками». Встановлено, що назви негативних емоцій, представлених лексемами, частотніші, порівняно з назвами позитивних емоцій, але назви позитивних емоцій трапляються частіше.

Аналізуючи авторський дискурс Дж. Остін, досліджено, що чимало семантичних структур (внутрішня форма) назв емоцій виникає від найменувань певних «емоціогенних» предметів і явищ, типових життєвих ситуацій, приємних або неприємних подій. Напрямок семантичного розвитку: «предмет або ситуація» → «емоція, яку вони викликають»; згодом ця нова назва поширюється на схожі емоції від інших явищ.

Результати дослідження розкриваються через виявлення вираження роботи свідомості у внутрішній формі слова (цим доводиться тісний зв'язок між пізнавальною і номінативною діяльністю людини); доповнення, уточнення та узагальнення дотеперішніх етимологічних пояснень назв емоцій. На матеріалі внутрішньої форми слова показано, як в англійській мовній картині світу інтерпретується емоційна сфера людини.

Незважаючи на низку досліджень, лінгвістичний аспект проблеми вираження емоцій вивчений не до кінця. Відсутня єдність думок у розумінні суті та меж семантичної категорії емотивності та відмежування її від інших категорій, таких як експресивність, оцінювання, образність. Не має однозначного вирішення і проблема визначення емотивної лексики. У зв'язку з цим лексичні одиниці, які реалізують категорії емотивності у кожній окремій мові, зокрема у сучасній англійській мові, залишаються невизначеними, що може становити інтерес подальших досліджень.

Список використаної літератури

1. Апресян М. К вопросу о взаимодействии семантических и синтаксических свойств эмотивных прилагательных в современном английском языке / М. Апресян // Сб. науч. тр. Моск. гос. пед. ин-та иностр. яз. им. М. Тореца. – М. : Моск. гос. пед. ин-т им. М. Тореца, 1985. – Вып. 246. – С. 3–13.
2. Буньо О. Стилiстичне функціонування лексико-семантичного угруповання слів, що позначають емоційний стан страху у сучасному американському готичному романі / О. Буньо // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. Іноземні мови. – Львів : Університет, 2001. – Вип. 9. – С. 64–70.
3. Квасюк И. Взаимодействие структуры и семантики лексических наименований отрицательных эмоций / И. Квасюк. – М., 1983. – С. 159–170.
4. Колесник С. Некоторые лексические средства выражения эмоциональной оценки в современном английском языке / С. Колесник, Е. Волошина // Вестн. Киев. ун-та. Романо-герман. филология. – Киев, 1990. – Вып. 24. – С. 27–30.
5. Пиотровская Л. Эмотивность как языковая категория / Л. Пиотровская // Вестн. Санкт-Петербург. ун-та. Сер. 2. История, языкознание, литературоведение. – СПб., 1993. – Вып. 2. – С. 41–47.
6. Родяева С. Анализ лексико-семантической области слов, обозначающих эмоции : автореф. дис. ... канд. филол. наук / С. Родяева. – М., 1967. – 36 с.
7. Селігей П. Внутрішня форма назв емоцій в українській мові / П. Селігей // Мовознавство. – 2001. – № 1. – С. 24–33.
8. Селігей П. Про випадки паралельного семантичного розвитку (на матеріалі назв емоцій) / П. Селігей // Мовні та концептуальні картини світу : зб. наук. пр. ; гол. ред. О. Чердніченко. – К., 2000. – С. 323–328.

9. Шаховский В. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / В. Шаховский. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1987. – 190 с.
10. Шпет Г. Внутренняя форма слова: Этюды и вариации на темы Гумбольдта / Г. Шпет. – М. : КомКнига, 2006. – Изд. 3-е, стереотипное. – 216 с.
11. Austen J. Sense & Sensibility [Electronic resource] / J. Austen. – Access mode : <http://www.gutenberg.org/files/21839/21839-h/21839-h.htm>.
12. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English [Seventh edition] / [ed. S. Wehmeier and others]. – Oxford : University Press, 2005. – 1780+ pp.

Ел. адреса: olga.molochko.2012@gmail.com

Статтю подано до редколегії
21.03.2012 р.

УДК 811.111'367.622'37

І. М. Навроцька – аспірант Волинського національного університету імені Лесі Українки

Застосування дистрибутивно-компонентного методу визначення омонімічних лексико-семантичних варіантів у структурі англійського іменника

Роботу виконано на кафедрі практики англійської мови ВНУ ім. Лесі Українки

Зроблено спробу вирішити проблему розмежування полісемічних та омонімічних лексико-семантичних варіантів у структурі англійського іменника з використанням дистрибутивно-компонентної методики. Співвідношення онтологічних лексико-семантичних ознак іменника як частини мови є вирішальним для остаточного виходу омонімічного лексико-семантичного варіанта зі структури полісемічної лексеми.

Ключові слова: омонімія, полісемія, лексико-семантичний варіант, іменник, компонентно-дистрибутивний метод, корпусні дані.

Навроцкая И. Н. Использование дистрибутивно-компонентного метода определения омонимических лексико-семантических вариантов в структуре английского имени существительного. Делается попытка разграничения полисемических и омонимических лексико-семантических вариантов в структуре английского имени существительного с использованием дистрибутивно-компонентной методики. Соотношение онтологических лексико-семантических признаков имени существительного как части речи является решающим для окончательного выхода омонимического лексико-семантического варианта из структуры полисемической лексеми.

Ключевые слова: омонимия, полисемия, лексико-семантический вариант, имя существительное, компонентно-дистрибутивный метод, корпусные данные.

Navrotska I. M. The Implementation of Distributional Componential Method of Distinguishing Homonymic Lexico-Semantic Variants in the Structure of English Noun. An attempt is made to solve the problem of distinguishing polysemous from homonymic lexico-semantic variants within the structure of English noun with the help of distributional-componential method. The relation between the ontological lexico-semantic tags of the noun as a part of speech is crucial for the homonymic lexico-semantic variant to depart from the structure of polysemous lexeme.

Key words: homonymy, polysemy, lexico-semantic variant, noun, componential-distributional method, corpus data.

Постановка наукової проблеми та її значення. Розмежування полісемії та омонімії належить до однієї із найскладніших проблем сучасної семасіології. Її нерозв'язність неминує призводити до неточностей у репрезентації омонімів і в сучасних двомовних, і в оригінальних словниках тлумачного типу на тлі необґрунтованого розширення чи звуження плану змісту полісемантичних одиниць. Це приклад теоретико-практичного дисбалансу між семасіологією та лексикографією. В українському та англійському словникарстві спостерігається стала тенденція безпідставно подавати в одній словниковій статті значення, у яких немає спільної семі, або необдуманно розбивати семантичну структуру слова. Так, наприклад, у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови», особливо у першому його виданні, наголошує Л. Г. Боярова, зафіксовано велику кількість омогруп, у